

Teorie sportů - úpoly

Zdenko Reguli

Michal Vít

Úpoly ve sportu

Definice sportu - dvojí chápání

- Sport jako činnost zaměřená na vrcholný výkon prezentovaný na soutěži
- Sport jako jakákoliv zájmová pohybová činnost (Evropská charta sportu, 1992)

Evropská charta sportu – 1992

„všechny formy tělesné činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoli, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních.“

Definice úpolů

- Cvičení, toliko za odporu jiného cvičence vykonatelné (Tyrš 1862)
- Cvičení, při kterém přemáháme sílu jiného cvičence, který nám klade odpor, nebo s námi zápasí (Sokolská soustava 1935)
- Tělesná cvičení, jimiž se v přímém střetnutí s protivníkem usiluje o překonání jeho odporu či jeho přemožení (Fojtík 1980-90)

Definice úpolů

Úpoly jsou pohybové aktivity zacílené na kontaktní fyzické překonání partnera. Do úpolů zařazujeme i specifická cvičení, která jsou přímou přípravou na kontaktní překonání partnera.

Z historie úpolových činností

Prehistorie

Úpolové činnosti na počátku lidstva:

- Lov a získávání potravy
- Boj, ochrana rodu
- Tělesná cvičení, hry

Z historie úpolových činností

Starověké civilizace

Archeologický výzkum dokazuje existenci řízeného nácviku úpolů

- Indie
- Mezopotámie
- Egypt
- ...

Z historie úpolových činností

Egypt
3100 př.n.l.

Rukojeť obřadního nože

Z historie úpolových činností

Sumer

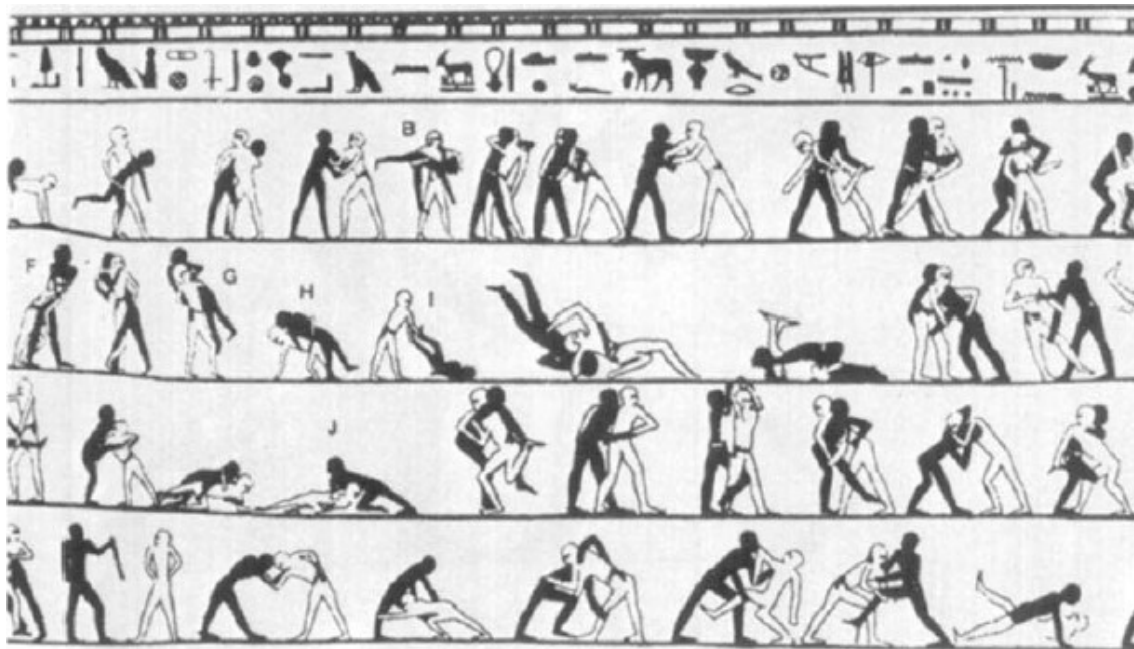
Naleziště Džafaja u Bagdádu

2800 př.n.l.

Bronzová soška

Z historie úpolových činností

**Egypt, Ben Hasan
Hrobka prince Chetiho
2050 př.n.l.**

Sociálně – historické aspekty

- Bojovníci – mýtičtí hrdinové
  - Přiznání magických vlastností bojovníkům – hrdinům

Sociálně – historické aspekty

- Bojovníci – mýtičtí hrdinové
  - Přiznání magických vlastností bojovníkům – hrdinům
- Bohové nebo jejich potomci
- Potomek boha a člověka
- Člověk ve spojení s božskou silou (předmětem)

Sociálně – historické aspekty

- Sakralizace – posvěcení boje (i násilí)
  - Potřeba omluvy
    - Boží vůle
    - vyšší ideály
    - společenská nevyhnutelnost – sebeochrana)
  - Bojové činnosti jako nedílná součást vzdělání a dobrých mravů

Helénské období – starověké Řecko

- Informační zdroje:
- Historici
- Filozofové
- Poeti

!!! Kalokagathia !!!

Panhelénské hry

Olympijské hry:

- Zápas **palé** (18. olympiáda, 708 pnl.)
- Box **pygmé** (23. olympiáda, 688 pnl.)
- Všeboj **pankration** (33. olympiáda, 648 pnl.)

Panhelénské hry

Řecko, amfora s malbou od Andocidese
525 př.n.l.

Řím – úpadek sportu

Gladiatorské zápasy:

- Profesionalizmus
- Specializace
- Brutalizace

Rozvoj vojenství

Rytíři - Evropa

7 ctností (septem probitates):

- jízda na koni (equitare),
- plavání (natate),
- lukostřelba (sagitare),
- zápas (caestibus), šerm (certare),
- lov (aucupari),
- šach (scacis ludere),
- veršování (versificare)

Rytíři – samurajové, Japonsko

- Bunbu rjódó:
  - Dvojí cesta – vzdělání v boji i kultuře

Rytířská výchova

- Od 7 let páže
- Od 14 let panoš
- Od 21 let rytíř

Praxe rytířů

- Boj, války
- Lov
- Rytířské turnaje:
  - Do 15. – 16. století bojový charakter
  - Fiktivní systém inscenovaných soubojů

Měšťanská a lidová kultura

- Křesťanství : Ora et labora
(modli se a pracuj)
- Společenské vrstvy:
  - bellatores (ti, kteří válčí)
  - oratores (ti, kteří se modlí,
duchovenstvo)
  - laboratores (ti, kteří pracují)

Rytířské akademie (17., 18. stol.)

- Nástup humanizmu, znovuobjevování antických i rytířských ideálů
- Rytířské akademie
- Filantropina (Guts-Muts ve Shephentalu)

Úpoly v tělovýchovných systémech (19. stol.)

- Německo – turnérské hnutí (vlastenectví+branná příprava+gymnastika)
- Švédsko – gymnastika vojenská, pedagogická, zdravotní, estetická
- Francie – F. Amoros, tělesná výchova pro mládež
- Anglie – orientace na sport

Úpoly na našich územích

Staří Slované

- 5. – 6. stol.:
  - Různé samostatné rody
  - Neměli stálé vojsko
  - Upřednostňování partyzánského vedení války

Středověk

- Úpolové činnosti v rytířské kultuře
- Měšťanská kultura:
  - I úpolové hry
  - Vztah ke každodennímu životu

Postupná institucionalizace

- 1659 - založena Královská česká zemská stavovská šermírna
- Městské šermírny
- Setkávání různých společenských skupin

Tělovýchovné ústavy v Česku

- 1830 byl Hirschův ústav v Praze
- 1843 Steffanyho (později přejmenován na Stegmayerův)
- 1845 Segenův
- 1848 Schmidtův-Malypetrův
- 1862 - Sokol

Rozvoj sportu

- Šerm
- Zápas a box (přelom 19. – 20. stol.) – těžká atletika
  - Amatéri
  - Profesionálové
- Džúdzucu (1910)

První Československá republika

- Rozvoj úpolů, stejně jako všeho v nové republice
- Zákon o branné výchově

1. 7. 1937:

- Podpora tělovýchovných aktivit
- Zvýšený zájem o úpolové činnosti
- Spojení s branností a vlastenectvím

2. Světová válka

- Centralizace zájmové činnosti
- Podpora úpolových sportů – nástroj propagandy
- Osobnosti v perzekuci/v bojích

Socialistický sport

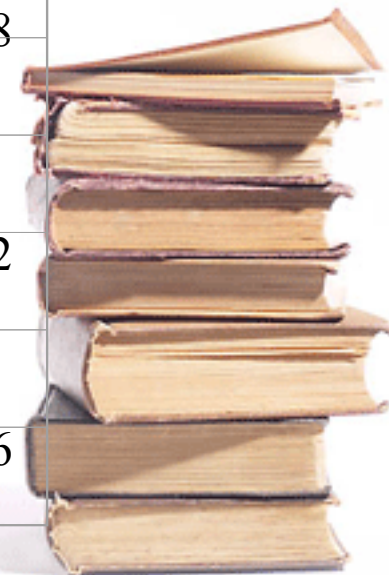
- Výrazná orientace na soutěž
  - Propagace režimu, boj mezi kapitalizmem a socialismem
- Centralizace sportu (Národní front – ČSSTV)
- Podpora mládeže
- Podpora vrcholového sportu

Oddíly a jejich členové 1957-1978

Sport	Rok					
	1957	1961	1966	1968	1972	1978
Box	109	133	94	75	57	63
	2772	4583	3387	2866	2831	3319
Džúdó a karate	41	81	112	116	133	230
	1158	3150	4907	4963	7193	1538 3
Šerm	33	64	77	64	57	51
	1083	2060	2789	2106	1985	2002
Zápas	79	119	103	71	71	81
	1856	4068	4289	3449	3914	5096

Po roce 1989

- Snížená podpora státu
- Vícezdrojové financování
- Rozvoj nových úpolových sportů
- Decentralizace sportovního hnutí

Systematika úpolů

1862 Sokolská soustava

- I. Cvičení bez nářadí a bez pomoci nebo odporu jiných cvičenců
- II. Cvičení nářadová
- III. Cvičení se skupině
- IV. Úpoly

1862 Sokolská soustava

A. bez náčiní:

1. Odpory. Cílem je jenom překonávat odpor spolucvičence a jeho činnost je dopředu známá
2. Zápas. Nejen odpor protivníkovi, ale snaha přemoci ho. Shodit ho na zem tak, aby se stal jeho další odpor nemožným
3. Box – rohování. Útoky pažemi nebo nohama, jako i odvracení těchto útoků

B. s náčiním:

1. šerm šavlí
2. šerm fleuretem (končářem)
3. šerm holí: krátkou (80-100 cm), dlouhou (do výše cvičencovy brady)
4. šerm bodákem
5. šerm dýkou

Autoři zabývající se úpoly

- 1939 - F. Smotlacha
- 1953 – J. Pavlíček
- 1956 – V. Roubíček
- 1957 – R. Kříž
- 1970 – V. Roubíček
- 1980 – V. Roubíček
- 1984 – I. Fojtík
- 1993 – M. Ďurech

Taxonomie

- Hierarchické zařazení určitých prvků podle předem stanovených kritérií
- Postupuje se od nejjednodušších po nejsložitější
- Postupuje se od vývojově starších k mladším
- Sleduje i didaktické cíle

Systematika (taxonomie) úpolů

1. úroveň úpolových
předpokladů

Průpravné úpoly

2. úroveň úpolových systémů

Úpolové sporty

3. úroveň úpolových aplikací

Sebeobrana

Průpravné úpoly

Průpravná cvičení pro jednotlivé úpolové sporty, sebeobranu a tělesnou výchovu a sport.

Rozvíjejí úpolové předpoklady pro nácvik úpolových sportů a sebeobranu.

Rozdělení:

- Základní úpolová technika
- Základní úpoly

Základní úpolová technika

- polohy
- přechody (mezi polohami)
- pohyby paží
- pohyby nohou
- obraty těla
- přemístění
- navázání kontaktu
- zvedání, nošení a spouštění živého břemene (partnera)
- pády

Polohy

- Střeh
  - pravý střeh
  - levý střeh

- Úroveň
  - spodní střeh (od pásu dolů)
  - střední střeh (v úrovni trupu)
  - horní střeh (v úrovni krku a hlavy)

Polohy

- střeňový postoj
- střeňový klek (na jednom, nebo na obou kolenech, případně ve vzporu, či podporu)
- klečmo – vysoký a nízký parter)
- střeňový sed (s oporou, nebo bez opory o paži)
- střeňový leh (za zádech, na boku a na břichu)

Biomechanické faktory stability

- velikost plochy opory (čím je plocha opory větší, tím je poloha stabilnější),
- výška těžiště nad plochou opory (čím je těžiště níž, tím je poloha stabilnější),
- velikost úhlu stability (polohou těžiště nad plochou opory, čím ostřejší je úhel stability, tím je poloha stabilnější)

Přechody

- Z vyšší polohy do nižší
- Z nižší polohy do vyšší

Pohyby paží

- Základní pohybové vzorce
- Navázání kontaktu
- Všechny údery

- Provázání pohybu těla s pohybem paží

Pohyby nohou

- Kopy
- Základní kroky

Obraty těla

- Rotace kolem podélné osy těla
- Vertikální stabilita
- Provázání s pohyby nohou
- Využití – úhyby, přemístění, hody...

Přemístění

Ve vztahu k partnerovi:

- k partnerovi
- od partnera

- před partnera
- za partnera

- přímo
- s obratem

Přemístění

Přemístění skokem:

- přískoky
- odskoky

Chůze:

- překročením
- sunem

Pohyb začíná noha:

- zadní
- přední

Přemístění

Minimalizování vertikálního pohybu
těžiště

Neustálý kontakt s podložkou

Vertikální stabilita

Jednota pohybu těla

Navázání kontaktu

Kontakt:

- horními končetinami
- dolními končetinami
- trupem
- hlavou

Způsob kontaktu:

- dotykem
- úchopem
- objetím

Zvedání, nošení a spouštění živého břemene

- těžiště obou cvičenců mají být co nejbliže
- břemeno zvedáme silou z pokrčených nohou
- záda jsou narovnaná
- zachování stability

Pádová technika

- **podle směru pádu:**
  - vpřed,
  - vzad,
  - stranou,
  - kombinované
- **podle otočení kolem příčné osy těla:**
  - s převratem
  - bez převratu.
- **podle způsobu tlumení pádu:**
  - bez zaražení
  - se zaražením

Pádová technika

- **podle letové fáze:**
  - bez letové fáze,
  - s letovou fází,
- **podle úrovně ve které pád začíná:**
  - z postoje,
  - ze snížených poloh,
- **podle provádějíciho:**
  - nechtěné
  - cílené
- **podle partnera:**
  - neúmyslné
  - úmyslné

Základní úpoly

- přetahy,
- přetlaky,
- odpory:
  - s charakterem přetahů,
  - s charakterem přetlaků,
  - vlastní odpory

Přetahy, přetlaky

odstředivě $\leftarrow \bullet \rightarrow$

- u přetahů

dostředivě $\rightarrow \bullet \leftarrow$

- u přetlaků

Odpory

- odpory s charakterem přetahů,
- odpory s charakterem přetlaků,
- vlastní odpory

Odpory

- přemístění:
  - přemístit (vychýlit z rovnováhy) partnera (horizontálně i vertikálně),
  - změnit polohu určené části těla (končetiny, trup, hlava),
  - přemístit předmět držený partnerem,
- držení:
  - udržet partnera (horizontálně i vertikálně),
  - udržet polohu určené části těla (končetiny, trup, hlava),
  - udržet držený předmět,

Odpory

- navázání kontaktu:
  - dotknout se nebo uchopit partnera (určenou část jeho těla), či předmětu, který drží,
- zabránění kontaktu:
  - zabránit dotyku nebo úchopu

Úpolové sporty

Největší a rozhodující skupina úpolů.

***Samostatné úpolové systémy.
Vzájemně se odlišují znaky,
jako vlastní název, vývoj,
prostředky, organizace, ...***

Rozdělení (podle zaměření):

- Soutěžní
- Sebeobranné
- Komplexně rozvíjející

Sebeobrana

*Vzniká aplikací úpolů pro
potřeby nutné obrany*

Rozdělení:

- osobní (a sebeobrana žen)
- profesní

Determinanty didaktiky úpolů

- fylogeneze lidstva
- ontogeneze pohybu člověka
- sociální faktory
- psychologické faktory

Fylogeneze lidstva

- Čerpáme z paleoarcheologie, fyzický boj byl na počátku existence člověka
- Význam boje (nadřazeného úpolům) v kritických fázích vývoje lidstva
- Odraz v umění a společenských normách

Fylogeneze lidstva

- Zachovaly se archetypy hrdinů – jsou spojeny s úpolovými aktivitami
- Kontaktní překonání člověka je hluboko v podvědomí, je součástí vnitřní výbavy zdravého jednotlivce

Ontogeneze pohybu

- Dotyk je prvním komunikačním prostředkem dítěte
- Děti spontánně jednají úpolově – v kontaktu (nemají jiné prostředky aktivní obrany)

Ontogeneze pohybu

- Spontánní aktivity dětí v různých obdobích zahrnují úpolové aktivity
- Pro didaktiku úpolů je kritické období 8 – 9 let, dítě začíná chápat vztah mezi příčinou a následkem

Sociální faktory

- Úpoly nelze (dlouhodobě) provádět osamotě, předpokládají fyzickou přítomnost druhého člověka a jeho aktivitu
- Budují se sociální vazby (silněji v bojových uměních)

Sociální faktory

- Cvičenci úpolů působí na společnost a opačně
- Cvičení úpolů musí být spojeno s přísným dodržováním společenských norem (etiketa)

Fyzický kontakt v úpolech

- dotek je (v ontogenezi i fylogenezi) prvním a univerzálním komunikačním prostředkem člověka
- moderní, informační společnost znehodnocuje komunikační funkci doteku
- tělesná výchova a sport umožňuje znovuobjevování doteku
- cvičení je emotivní, cvičenci „zapomínají“, že se stydí

Fyzický kontakt v úpolech

Kontakt jako stresor

- mediátor kontaktu
- doba trvání kontaktu
- velikost plochy kontaktu
- intenzita kontaktu
- taktilní zóna

Fyzický kontakt v úpolech

Mediátor kontaktu

- oděv – oděv, náčiní (např. přetlačení zády)
- oděv – pokožka (např. vytahování partnera za rukáv)
- pokožka – pokožka (např. přetlačení rukama)

Fyzický kontakt v úpolech

Doba trvání kontaktu

- cvičení s krátkodobým kontaktem (dotknout se soupeřova ramena)
- cvičení s delší dobou nevyhnutelného kontaktu (udržet co nejdéle soupeřovo zápěstí)

Fyzický kontakt v úpolech

Velikost plochy kontaktu

- v kontaktu jednou částí těla (nejčastěji ruka)
- v kontaktu s více částmi těla
- v kontaktu trupem

Fyzický kontakt v úpolech

Intenzita kontaktu

- letmý dotyk
- úchop nebo objetí
- úder

Fyzický kontakt v úpolech

Taktilní zóna

- v kontaktu rukama
- v kontaktu zády nebo dolními končetinami
- v kontaktu přední části trupu, obličejem, vnitřní stranou stehen

Fyzický kontakt v úpolech

Respektujeme také

- věk cvičenců (některá kritická období psychosexuálního vývoje)
- pohlaví cvičenců (zejména u koedukované výuky)
- individuální zkušenost s dotykem (zejména negativní)

Psychologické faktory

- Ztráta vědomé sebekontroly po dobu cvičení
- Práce s fyzickou (totální) porážkou, nebo vítězstvím
- Práce s bolestí
- Agresivita ano, ale konstruktivní (benigní)

Na prvním stupni základní školy

- vést děti k přirozeným projevům soutěživosti a bojovnosti v souladu s dodržováním sportovních pravidel
- podporovat vědomou sebekontrolu,
- používat a rozvíjet tělesný kontakt s partnerem jako komunikační dovednost
- v bezpečných a kontrolovaných situacích nechat děti prožívat “dobrý” a “špatný” kontakt
- učit převzít odpovědnost za spolucvičícího partnera

Na druhém stupni základní školy

- úpoly podporují konstruktivní agresivitu a zdravé sebevědomí
- práce s přiměřenou bolestí buduje sebeovládání a odolnost žáků
- umožňujeme prožít úplné, totální fyzické vítězství i prohru
- cvičení úpolů ve smyslu bojových umění podporuje bio-psycho-socio-spirituální stabilitu žáků

Na střední škole

- žáci objevují vztah mezi tělesnou a duševní rovnováhou
- nácvik použití kontrolované agrese v nutné obraně,
- vyrovnání se se strachem a těžkostmi
- procvičování pod fyzickým i psychickým tlakem
- používání verbální sebeobraný společně s fyzickou kontrolou útočníka

Rozvoj úpolových pohybových dovedností

- Způsoby projevu dovedností
  - Nácvik
  - Výkon

Nácvik dovedností

Je **zaměřen na učení** se
pohybovým dovednostem

- s určením obránce
a útočníka:
- bez určení obránce
a útočníka:

Nácvik dovedností

- s určením obránce a útočníka:
  - s určením dopředu dohodnutých technik
  - s volným použitím technik (nebo skupiny technik)
- bez určení obránce a útočníka:
  - s určením dopředu dohodnutých technik
  - s volným použitím technik (nebo skupiny technik)

Výkon pohybových dovedností

Je **zaměřen na projev**

pohybových dovedností

- **sportovní**, podle soutěžního nebo jiného (např. zkušebního) řádu (i verbálně formulovaného)
- **sebeobranný**, ve skutečné krizové situaci, vyžadující konat v mezích nutné obrany

Didaktická omezení nácviku

- podle úkolů
- podle počtu účastníků
- podle zaměření na jednotlivé části těla
- podle použití nářadí a náčiní
- podle času cvičení
- podle použitých technických prostředků
- podle prostoru

Didaktická omezení nácviku

Podle rozdělení úkolů:

- s rozdělením úkolů (na obránce a útočníka, jeden z cvičenců je po dobu jednoho cvičení vždy jen obráncem nebo jen útočníkem, jejich pohybové (úpolové) úlohy se liší)
- bez rozdělení úkolů (cvičenci jsou současně obránci i útočníky, úkoly zúčastněných jsou zpravidla stejné)

Didaktická omezení nácviku

Podle počtu účastníků (mohou mít rozdílné nebo stejné úkoly):

- dvojic,
- skupin (za skupinu považujeme už triádu a každý další větší celek):
  - **každý proti každému** – každý člen skupiny bojuje proti všem ostatním sám za sebe
  - **skupina proti skupině** – cvičenci bojují společně, rozdělení ve skupinách, členové každé skupiny navzájem kooperují
  - **jednotlivec proti skupině** – cvičenec bojuje proti skupině jako celku, nebo postupně proti jednotlivcům ze skupiny

Didaktická omezení nácviku

Podle části těla:

- paží
- nohou
- trupu
- hlavy
- kombinované

Didaktická omezení nácviku

Podle použití nářadí:

- bez nářadí,
- na nářadí

Podle použití náčiní:

- bez náčiní,
- s náčiním

Didaktická omezení nácviku

Dynamizace cvičení
omezením času, prostoru a prostředků:

Čas:

- bez časového omezení (cvičení se končí splněním úpolového úkolu)
- s časovým omezením (cvičení končí po uplynutí určeného času)

Didaktická omezení nácviku

Dynamizace cvičení
omezením času, prostoru a prostředků:

Prostor:

- bez prostorového omezení (cvičenci využívají všechnen dostupný prostor)
- s prostorovým omezením (cvičenci mohou využívat jen omezený prostor)

Didaktická omezení nácviku

Dynamizace cvičení
**omezením času, prostoru a
prostředků:**

- **Prostředky** (zejména u odporů):
  - bez omezení prostředků (cvičenec může použít ke splnění úkolu jakýkoliv pohybový prostředek v souladu s druhem cvičení),
  - s omezením prostředků.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

- **1. stupeň:**

- průpravné úpoly - přetahy
a přetlaky.

-

- **2. stupeň:**

- základy sebeobrany,
- základy džúdó,
- základy aikidó,
- základy karatedó.

Rámcový vzdělávací program pro gymnáziá

- **Sebeobrana**
- **základy džudo; aikido;
karatedo**

(základem je sebeobrana, rozsah ostatních činností je stanoven v návaznosti na připravenost vyučujícího a zájem žáků)

Úpoly ve ŠVP na prvním stupni ZŠ

- **Základní specifické poznatky,** které si žáci osvojují:
- základní způsoby navazování kontaktu úchopem a objetím,
- způsoby přetahování a přetlačování soupeře,
- průpravná cvičení pro pádovou techniku,
- skupinové úpolové hry.

Úpoly ve ŠVP na prvním stupni ZŠ

- **Hodnocení a kontrola**
- navázání různých druhů kontaktu u základních úpolů (například úchopem za zápěstí, za loket, za rameno),
- dodržení správného směru působení síly u přetahů a přetlaků,
- plynulé pohyby se zpevněným tělem na podložce u průpravných pádových cvičení,
- dostatečná sebekontrola u úpolových her.

Úpoly ve ŠVP na prvním stupni ZŠ

- **Po ukončení vzdělávání** žákyně a žáci:
- dovedou navázat úpolový kontakt s jiným žákem a využít jej ke cvičení základních úpolů,
- dovedou plynule a koncentrovaně přetahovat nebo přetlačovat soupeře,
- umějí zpevnit tělo tak, aby se u průpravných pádových cvičení plynule převalovali po podložce,
- u skupinových cvičení dovedou sledovat pohybový úkol a kontrolují svoje chování,
- dovedou úpolově bojovat v radostné a emotivně pozitivní atmosféře.

Úpoly ve ŠVP na druhém stupni ZŠ

- **Základní specifické poznatky:**

- význam průpravných úpolů a úpolových sportů, bojových umění a sebeobrany,
- technika základních postojů a způsoby narušení stability soupeře,
- nebezpečí vzniku úrazu pádem, význam pádových technik a základní pádová dovednost,
- techniky zvedání, nošení a spouštění živého břemene, využití v tělesné výchově a sportu i mimo nich,
- etika čestného sportovního boje,
- základy techniky úpolových činností ve smyslu sebeobrany, přiměřenost sebeobrany a prevence proti násilí,
- bolestivá a zranitelná místa lidského těla, rozdíl mezi jejich využitím v sebeobraně a zákazem použití ve sportovním boji,
- základní, zjednodušená pravidla úpolových sportů prostřednictvím zápasu s využitím technik úpolových sportů.

Úpoly ve ŠVP na druhém stupni ZŠ

- **Sebehodnocení, hodnocení a kontrola**
- zaujetí správného výchozího postavení,
- narušení rovnováhy soupeře,
- zvedání, nošení, spouštění živého břemene,
- použití základní techniky pádů,
- v řízeném boji na žíněnce využít prostředky úpolů k vítězství nad soupeřem,
- v modelových situacích vhodně reagovat na možnost vzniku sebeobránné situace.

Úpoly ve ŠVP na druhém stupni ZŠ

- **Po ukončení vzdělávání** žákyně a žáci
- znají a dovedou vysvětlit význam úpolů v tělesné výchově a sportu i jako součásti pohybového vývoje člověka,
- rozeznají a dovedou popsat základní rozdíly mezi jednotlivými úpolovými sporty (techniku, původ, pravidla),
- umějí používat svou sílu přiměřeně k situaci, cíleně vnímat sílu a pohyb partnera a na ně reagovat,
- znají a používají obecná pravidla sloužící k čestnému a bezpečnému zápasení a bojování,
- umějí použít technickou a taktickou převahu nad soupeřem bez působení bolesti jeden druhému,
- aplikují pravidla a taktiku boje na zemi v různých odporových cvičeních,
- využívají vhodné strategie k dosažení vyrovnanosti sil v boji,
- dovedou zamezit zranění pomocí pádové techniky, znají a vysvětlí rozdíl mezi kontrolovanou pádovou technikou a nekontrolovaným pádem,
- znají důležitá bezpečnostní opatření v prevenci násilí, znají základní problematiku řešení konfliktních situací a fyzického násilí.

Úpoly ve ŠVP na středních školách

- **Základní specifické poznatky**
- význam úpolů jako celku, teorie pohybové činnosti ve vztahu k úpolům,
- sjednocující činitelé úpolů,
- zásady tvorby cvičení základních úpolů,
- pádová technika ve ztížených podmínkách,
- metodicko-organizační činnosti,
- využití úpolových cvičení v jiných sportovních činnostech (zejména u děvčat i použití úpolových prvků v aerobních formách gymnastiky (Reguli, 2006)),
- využití úpolů v rekreačně-pohybových aktivitách (např. dobrodružných hrách),
- základní techniky úpolových sportů vzhledem k jejich aplikaci v sebeobraně,
- základní principy sebeobrany, její legálnost a morální odpovědnost za své konání,
- schopnost pomoci druhému v krizových situacích v rámci platných předpisů trestního práva a společenských pravidel,
- morální a volní vlastnosti akceptované v úpolových sportech,
- poznatky o bojových uměních, jejich celoživotnímu charakteru a funkcím.

Úpoly ve ŠVP na středních školách

- **Témata inspirující k objevování**
- *Vnímat vlastní a protivníkovu sílu, hrát si se silou*
- *Přiměřené zacházení se silou: Zvedání, nošení a spouštění živého břemene*
- *Anticipované padání, kontrolované pády a navázání kontaktu s podložkou*
- *Základní principy sebeobrany*

Úpoly ve ŠVP na středních školách

- **Po ukončení vzdělávání**

- vnímají vlastní a protivníkovu sílu a s oběma přiměřeně experimentují,
- ve smluveném přátelském zápasení (hře) zacházejí přiměřeně s těmito silami,
- neodporují soupeři hrubou silou, vhodně neutralizují útočící sílu šikovným uhnutím,
- akceptují a dodržují smluvená pravidla a úkoly ve vzájemném fyzickém střetu,
- mají smysl pro pravidla a jejich dodržování k ochraně partnera,
- kooperují ve skupinových cvičeních, nonverbálně komunikují a sledují efektivní splnění společného úkolu,
- využívají dovednosti získané v již naučených úpolových cvičeních v nových cvičeních,
- u náhodných pádů používají naučené pohybové vzorce pádových technik k zamezení zranění,
- chápou morální odpovědnost za chování v konfliktních situacích, dovedou jim předcházet,
- mají zvnitřněné právní a společenské normy regulující nutnou obranu,
- plně si uvědomují rozdíl mezi realitou a uměleckým ztvárněním bojových činností,
- znají a chápou zaměření bojových umění a jejich vliv na celoživotní bio-psycho-socio-spirituální rozvoj člověka.

Úpolové sporty

- Úpolové sporty v systematice úpolů
- Úpolové sporty ve světovém sportovním hnutí
- Úpolové sporty v RVP

Znaky úpolových sportů

- Úroveň úpolových systémů:
  - název (aikidó, zápas, karate, džúdó),
  - vývoj (každý se zrodil v jistých historických souvislostech),
  - prostředky (technické, taktické, materiální),
  - členskou základnu a její vnitřní hierarchii,
  - zastřešující organizaci a systém národních a regionálních organizací,
  - metody a formy výcviku, vzdělávání a výchovy (vzájemně více, či méně odlišné),
  - soutěžní sporty i systém soutěží a pravidel,
  - nesoutěžní sporty systém zkoušek, titulů a hodností

zaměření úpolových sportů

- **soutěžní** úpolové sporty
(systém soutěží a příprava na ně)
- **sebeobranné** úpolové sporty
(zaměření na aplikaci úpolového sportu pro potřeby sebeobrany)
- **komplexně** **rozdvíjející** úpolové sporty (celoživotní rozměr a mnohodimenzionální rozvoj člověka v oblasti tělesné, duševní, sociální i spirituální)

vztah k soutěži

soutěžní úpolové sporty,
ve kterých se pořádají
soutěže, většinou na
různých úrovních.

nesoutěžní úpolové sporty,
ve kterých se nepořádají
soutěže

podle technických prostředků

úpolové sporty, **používající zejména zbraně** (šerm, kendó, iaidó a další),

úpolové sporty, **používající zejména kontakt částmi těla:**

- s použitím zejména úderů a kopů (box, karate, taekwondo a další),
- s použitím zejména hodů a zpehybnění

podle kulturních konotací

evropské (šerm, zápas, savate...),

americké (wrestling, karate kempo,

Gracie džúdžucu, capoeira...),

azijské:

- čínské (tchai tí, pakua, hunggar...)
- korejské (taekwondo, hwarangdo, hapkido...),
- japonské (aikidó, džúdó, sumó, kendó...),

